

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Досліджено стратегічні пріоритети розвитку регіональних економічних систем сучасної України, що базуються на умовах партнерської взаємодії з великими вертикально інтегрованими корпораціями. Розкрито функціональний потенціал та виділено чинники взаємодії економічної системи регіону і вертикально інтегрованих корпорацій.

Ключові слова: *регіон, вертикально інтегрована корпорація, економічна система, розвиток, стратегія.*

Постановка проблеми. Сучасний посткризовий період господарювання висвіглив принципово нові стратегічні пріоритети регіонального розвитку, які повинні визначатись з урахуванням потенціалу внутрішнього ринку та максимізації використання переваг співробітництва регіонів на всіх рівнях економіки України. Зокрема, на мезо-рівні необхідно забезпечувати ефективну взаємодію між двома складними формами організації масштабних просторово розподілених інтегрованих суб'єктів - регіональними економічними системами і вертикально інтегрованими або мережевими корпораціями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичну та методологічну основу дослідження склали фундаментальні дослідження проблем розвитку регіональних економічних систем таких зарубіжних учених, як А. Вебер, Х. Гірш, Дж. Фрідман, Н. Н. Некрасов, Н. Н. Баранський, Н. Н. Колосовський. Проблеми розвитку регіональних економічних систем досліджують такі вітчизняні учені, як В.Н. Василенко, Т. В. Уманець, С. І. Дорогунцов, М. А. Хвесик, Б. М. Данилишин, М. І. Фашевський, Я. Б. Олійник, М. І. Долішній, І. І. Лукінов, В. І. Павлов, В. М. Трегобчук, Н. Г. Чумаченко та інші.

Виділення не розв'язаних раніше частин загальної проблеми. Більшість досліджень проблем розвитку регіональних економічних систем в Україні ґрунтується на прогресивних поглядах, а висунені пропозиції мають важливе практичне значення. Проте деякі теоретичні та методичні питання, що стосуються взаємодії регіональних економічних систем з вертикально інтегрованими корпораціями, в нашій країні залишаються з'ясованими недостатньо й вимагають подальшого дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження взаємодії економічної системи регіону і вертикально інтегрованих корпорацій та безпосередньо вплив великих корпорацій на територіальні економічні системи.

Викладення основного матеріалу дослідження.

В умовах модернізації регіональної економіки стає визначальним виконання сукупності завдань інноваційного перетворення в господарюванні сучасної України, оскільки досягнуто новий рівень у розвитку якості взаємодії відтворювальних процесів, функціонуючих у внутрішньому середовищі окремих територіальних економічних систем.

Зокрема, зростає значення правильної стратегічної орієнтації розвитку регіональних економічних систем на десять і більше років та необхідність враховувати у стратегічних планах і проектах перспективні результати розвитку науки і технологій. На жаль, розроблені перед початком фази глобальної рецесії перспективні стратегії соціально-економічного розвитку більшості регіонів України на період до 2020 року розроблялися на основі дослідження колишніх тенденцій розвитку, без достатнього врахування накопиченого наукою потенціалу. Крім того, кризові ризики і загрози, що притаманні сучасному етапу еволюції просторових систем, не знайшли адекватного відображення у сценаріях регіонального розвитку.

Кризова ситуація формує своєрідний розрив в еволюційному процесі, створюючи якісно нові тенденції, які далеко не відразу затверджуються в еволюційному процесі на мезорівні. В умовах динамічних перетворень, що відбуваються в регіональних економічних системах, зростають вимоги до їх конкурентоспроможності. Глобальна конкурентоспроможність стає імперативом територіального розвитку [1].

Конкурентоспроможність регіональних економічних систем є невідкладною частиною сучасної вітчизняної науки. Традиційні уявлення про конкурентоспроможність окремих людей або організацій не можуть бути автоматично перенесені на сферу функціонування і розвитку складних просторових систем. Конкурентоспроможність регіону, макро-регіону або субрегіону має дещо іншу сутність і володіє більш складним змістом.

Економічна поведінка будь-якого регіону та господарюючих суб'єктів на мезо-рівні фокусується сьогодні на підвищенні конкурентоспроможності шляхом збереження та використання наявних, а також створення і реалізації нових конкурентних переваг [5].

Конкурентоспроможність регіону та країни загалом необхідно оцінювати крізь призму міжнародної конкурентоспроможності не лише окремих фірм, а й об'єднань фірм різних галузей з ефективним використанням внутрішніх ресурсів.

Представляючи територіальну систему як аналог корпоративної системи економічних відносин, ми створюємо цілком конкретні можливості й обмеження для наукового дослідження:

з одного боку, це дозволяє представити територіальну систему як форму організації інтегрованого суб'єкта економічних відносин; завдяки чому, долається спрощене уявлення про територіальне господарство як постійно мінливу сукупність приватних економічних суб'єктів;

з іншого боку, уявлення масштабної просторової системи як квазі-корпорації містить вихідне спотворення, оскільки має місце редукція набагато більш складної форми організації суб'єкта економічних відносин до більш простої форми; цілком зрозуміло, що потенціал регіональної економічної системи не зводиться до потенціалу однієї або декількох корпорацій, якими б великими вони не були.

Узагальнюючи наведені вище положення, правомірно дійти висновку про те, що подання регіону як квазікорпорації ґрунтується на абстрагуванні від якісних відмінностей між двома складними формами організації суб'єктів економічних відносин. Таке абстрагування має деякий евристичний потенціал, оскільки воно дозволяє досліджувати процес взаємодії між регіональною економічною системою і вертикально інтегрованими корпораціями, що створюють в її внутрішньому середовищі свої структури бізнесу.

З урахуванням зазначеного процесу взаємодії стратегія розвитку територіальних економічних систем сучасної України являє собою інтегровану модель перспективних дій, у якій враховані інтереси як самих територіальних систем, так і масштабних корпоративних суб'єктів їх внутрішнього середовища [8].

Вертикально інтегровані корпорації домінують у розвитку багатьох регіональних економічних систем України. При вертикальній інтеграції бізнесу зростає роль оперативного, середньострокового і стратегічного планування. А кілька вертикально інтегрованих корпорацій створюють у регіональних економічних системах

своєрідне "ядро розвитку", визначаючи спрямованість, характер і темпи еволюційного процесу, беруть під свій контроль рух фінансового капіталу, створюють власну інфраструктуру в господарському просторі території. Що призводить до формування одного з істотних протиріч розвитку сучасної України, оскільки вертикаль економічної влади вертикально інтегрованих корпорацій у певний спосіб "конкурує" з регіональною ланкою вертикалі державної влади. Дана обставина відбивається на розвитку бюджетних відносин, локальних ринків, відтворювального процесу, соціальної сфери територіального господарства.

Разом з тим оцінка сталого способу взаємодії регіональної економічної системи з вертикально інтегрованими корпораціями, що вторгаються в її внутрішнє середовище, неоднозначна. Кризова ситуація продемонструвала специфічну беззахисність "галузевих" регіонів і корпоративних "моно"-міст, що спричинило масштабний відтік фінансового капіталу і спад у добувній промисловості [6].

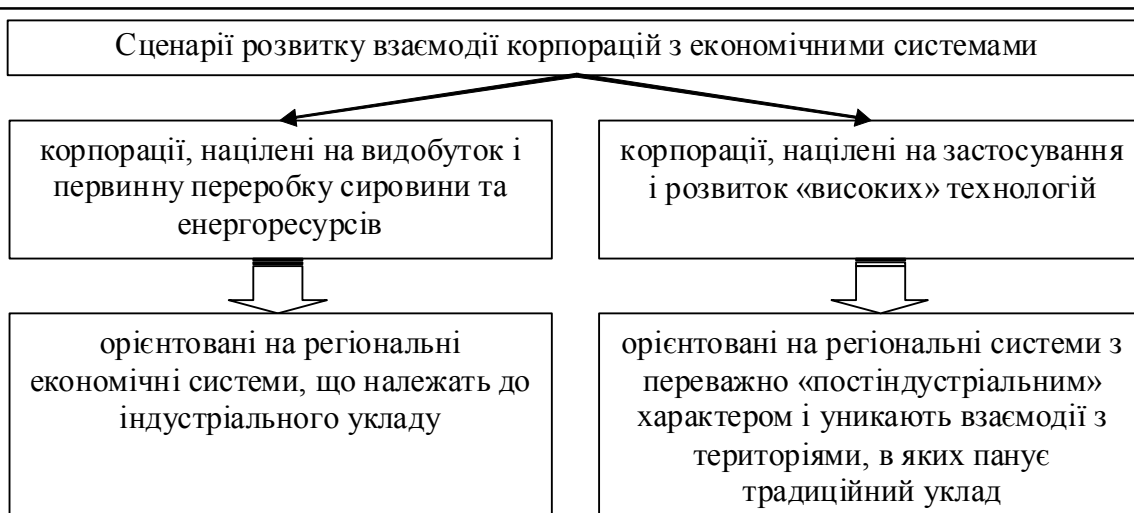
Внесок вертикально інтегрованих корпорацій у розвиток територіальних економічних систем необхідно оцінювати з урахуванням всіх важливих аспектів, відокремлюючи не лише позитивні елементи від негативних, але й підтримувати зростання позитивного внеску вертикально інтегрованих корпорацій за допомогою спеціально розроблених стратегій та інструментів.

Просторова економічна система функціонує і розвивається на основі внутрішньої збалансованості та ефективного відтворення ресурсних можливостей своїх елементів. В її внутрішньому середовищі виникають різні варіанти капітальних комбінацій, у формуванні та реалізації яких беруть визначальну участь суб'єкти корпоративного капіталу [3].

Вирішальне значення в більшості вертикально інтегрованих корпорацій відіграють розміри господарського простору, сконцентроване в ньому ресурсне багатство та наявність необхідної інфраструктури для його освоєння. А корпорації вносять у внутрішнє середовище регіону нові технології, форми організації бізнесу і високо розвинені елементи людського фактора.

Вертикально інтегровані корпорації не лише посилюють монополізацію господарського простору, а й забезпечують своєю діяльністю розширене відтворення явища поляризації ресурсного забезпечення регіональних економічних систем.

В останньому випадку позначається і соціально-економічна сегментація господарського простору регіону - створення всередині нього бар'єрів, що обумовлюють високі витрати для руху капіталу, праці та знань. Відзначимо, що іноді такі

Рис. 1. Сценарії розвитку взаємодії вертикально інтегрованих корпорацій з територіальними економічними системами [2]

бар'єри виникають на основі спільних зусиль регіональних влад і вертикально інтегрованих корпорацій, які прагнуть облаштувати вигідну для їх партнерства "монопольну нішу" в господарському просторі регіону [4].

Спосіб дії вертикально інтегрованих корпорацій на розвиток економічної системи регіону визначається такими факторами:

- корпоративні структури несуть із собою значний потенціал формування та розвитку локального фінансового ринку;

- вертикально інтегровані корпорації володіють особливим вбудованим механізмом залучення інвестицій для розвитку свого бізнесу у внутрішньому середовищі регіону, в основі якого роздвоєність капіталу на справжню та фіктивну складові;

- потужна вертикаль економічної влади дозволяє корпоративним структурам ефективно мобілізувати фінансово-інвестиційні ресурси і спрямовувати їх на цікаві для них цілі розвитку [9].

Обставини, які необхідно врахувати при здійсненні прогнозу результатів взаємодії вертикально інтегрованих корпорацій і регіональних економічних систем:

- домінуючі позиції вертикально інтегрованих корпорацій в економіці розвинених країн світу;

- наявність у вертикально інтегрованих корпорацій потужної багаторівневої вертикалі економічної влади, що дозволяє концентрувати капітал і ресурси на пріоритетні напрямки діяльності та забезпечувати ефективне управління розвитком свого капіталу і еволюцією територіальної економічної системи;

- масштабний потенціал інтеграційної взаємодії, яким володіють вертикально інтегровані корпоративні структури;

економічну інерцію розвитку потужних корпоративних структур, яка в кризовій ситуації стає основою своєрідного "механізму руйнування" територіальних економічних систем [7].

Узагальнюючи результати дослідження, можна визначити потенціал функціональної взаємодії економічної системи регіону і вертикально інтегрованих корпорацій так:

- спільне створення потужної інтегральної вертикалі економічної влади та стратегічного управління на території регіону дасть змогу для забезпечення ефективного розвитку регіонів-суб'єктів сучасної України;

- розширення горизонту планування та створення якісно нових можливостей стратегічного проектування відтворювального процесу в регіоні і його інвестиційного забезпечення;

- витяг масштабного синергетичного ефекту інтеграційної взаємодії вертикально інтегрованих корпорацій і територіальних економічних систем;

- розвиток системної якості взаємодії всієї сукупності відтворювальних процесів, що протікають у внутрішньому середовищі економічної системи регіону.

Оцінюючи вертикально інтегровану корпорацію як суб'єкт взаємодії з позиції виробничої функції, у структурі її капіталу необхідно виділяти:

- реальний капітал, представлений людськими, природно-ресурсними і технологічними факторами господарського процесу;

- віртуальний капітал, представлений організаційними, інституціональними і інформаційними факторами господарського процесу [4].

Зазначимо, що суть вертикально інтегрованої корпорації зумовлює переважання в структурі її

капіталу віртуальної складової, яка володіє величезним потенціалом економічного зростання. Однак в умовах фінансової кризи ринки віртуального капіталу мають тенденцію до спаду своєї діяльності, що обумовлює масштабні ризики та загрози для розвитку економічної системи регіону. Разом з тим, в умовах виходу з кризи дані ринки набагато швидше входять у процес відновлювального зростання.

Висновки. Максимізація синергетичного ефекту взаємодії регіональної економічної системи і вертикально інтегрованих корпорацій, що орієнтовані на "високі технології", досягається при інтенсивному формуванні та накопиченні найбільш цінного чинника "нової економіки" - людського капіталу.

Обґрунтування нових стратегічних пріоритетів розвитку регіональних економічних систем з глибоким дослідженням партнерської взаємодії вертикально інтегрованих корпорацій може стати предметом подальших наукових розвідок щодо вдосконалення розвитку економічних систем на рівні регіону на довгостроковий період.

Список літератури

1. Біла С.О. Щодо удосконалення державної Стратегії регіонального розвитку України до 2015 р. Аналітична записка / С.О. Біла, О.В. Шевченко [Електронний ресурс]. - Доступ до ресурсу: <http://www.niss.gov.ua>.
2. Василенко В.Н. Экономическое развитие регионов: сходство и различие : монография / В.Н. Василенко, В.Ю. Медведь, Т.М. Савельева ; науч.

ред. В.Н. Василенко ; НАН Украины. Ин-т экономико-правовых исследований. - Донецк : Юго-Восток, 2010. - 219 с.

3. Державне управління регіональним розвитком України : монографія / за заг. ред. В. С. Воротіна, Я. А. Жаліла. - К. : НІСД, 2010. - 288 с.

4. Кузнецова О. В. Экономическое развитие регионов: теоретические и практические аспекты государственного регулирования.- М.: Эдиторал УРСС, 2002.- 308 с.

5. Некрасов Н. Н. Региональная экономика. Теория, проблемы, методы / Н. Н. Некрасов. - 2-е изд. - М. : Экономика, 1978. - 266 с.

6. Пельтек Л. В. Развитие региональной промышленной политики держави : теорія, методологія, механізми : монографія / Л. В. Пельтек. - Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. - 268 с.

7. Суховірський Б. І. Регіональна стратегія економічного розвитку України (теоретичні та прикладні основи геоekonomіки): Моногр.- К.: КНЕУ, 2000.- 308 с

8. Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки - 2006: Монографія [Текст] / За ред. О. С. Власюка. - К.: НІСД, 2006. - 576 с.

9. Уманець Т. В. Методологічні аспекти управління економічним розвитком регіону / Т. В. Уманець // Регіональна економіка : наук.-практ. журн. - Львів : Ін-т регіональних досліджень НАН України, 2006. - № 1 (39). - С. 22-35.

Аннотация

Юрий Черник

СТРАТЕГИЧЕСКИЕ ПРИОРИТЕТЫ РАЗВИТИЯ РЕГИОНАЛЬНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ СИСТЕМ

Исследованы стратегические приоритеты развития региональных экономических систем современной Украины, базирующиеся на условиях партнерского взаимодействия с крупными вертикально интегрированными корпорациями. Раскрыты функциональный потенциал и выделены факторы взаимодействия экономической системы региона и вертикально интегрированных корпораций.

Ключевые слова: регион, вертикально интегрированная корпорация, экономическая система, развитие, стратегия.

Summary

Yuri Cernik

THE STRATEGIC PRIORITIES OF DEVELOPMENT OF REGIONAL ECONOMIC SYSTEMS

The article examines the strategic priorities of regional economic systems of modern Ukraine, based on the terms of partnership with large vertically integrated corporations. Reveals functional capacity and selected factors of economic interaction region and vertically integrated corporations.

Keywords: region, vertically integrated corporation, economic system, development, strategy.